

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

1999 m. rugsėjo 25 d.

Nr. 187 (35)

Saturday supplement September 25, 1999

No. 187 (35)

Patrioto ir idealisto simbolis

Antanas Kučys

1899 m. lapkričio 16 dieną skurdžiame Naumiesčio namelyje, kelioms moterims klūpant, paskutinius patėpimus davęs kunigas atsigrižo nuo ligonio lovos ir ištare: „Jau mirė“.

Mirė dr. Vincas Kudirka, Varpo steigėjas ir redaktorius, vienas didžiausių Lietuvos atgimimo veikėjų, idealizmo ir laisvės kovos simbolis, Lietuvos himno žodžių ir melodijos autorius, pirmas lietuvis kompozitorius, pirmas plataus masto publicistas, pirmas satyrų rašytojas.

Po dviejų dienų iš Naumiesčio bažnyčios pajudėjo maža laidotuvių kolona: ant vežimo padėtas karstas, o pasakui jį žengė dvi velionio seserys, ištikimas idėjos draugas dr. Kazys Grinius, artimiausių draugų bei giminių būrelis, na, ir valdžios akys ir ausys — vietos žandarų viršininkas Gorelovas. Iš viso gal apie 30 žmonių. Kitiems buvo pavojinga rodytis. Prie kapo duobės nebuvo nei pamokslas, nei kitų prakalbų. Tik tyli seserų rauda ir ant karsto krinčiančios žemės dundėjimas.

Tą dieną palaidojo vos 41 m. amžiaus žmogų, kurio idėjos jau buvo gyvos visoje Lietuvoje ir užjūrio lietuvių tarpe. Gimtoji Suvalkijos žemė priėmė džiūvos pakirstą kūną, tačiau iš širdies išplaukusios, visišką savęs atsisąjėdimo ir pasiaukojimo pagimdytos, mintys kėlė sukūrus smarkiai bundančioj tautoj. Maironis, jausdamas tautos pavasari, tada jau galėjo skelbti:

*Užtrauksim naują giesmę
broliai,
Kurį jaunimas tesupras!
Ne taip giedosime, kaip lig
šiolei,
Kitas mąstysime dūmas.*

**Tauta žengė Vasario
16-osios link**

Niekas iš rengėjų, net ir didžiausi optimistai, nesitikėjo, kad į 1905 m. gruodžio 4-6 d. Vilniuje šauktą seimą suvažiuos daug atstovų. Buvo laukta būrelio inteligentų, kunigų ir gal keliasdešimt šviesesnių kaimiečių. Suvažiao

2,000 žmonių minia! Netilpo salės. Kunigai ir inteligentai užpildė tik pirmąsias vietas, o visa masė — tai kaimų ir miestelių valstiečiai, paprastai žemdirbiai ir darbininkai, susirūpinę laisve, lietuvių bei kasdienine duona. Atstovų lūpomis ten prabilo Vinco Kudirkos dvasia. Ten stebinančiu ryžtumu pasirodė didžiojo tautos žadintojo darbo vaisiai. Ten atbudusi tauta atliko savo pirmąjį bandymą. Dar tik prieš 43 metus buvę beteisiai, baudžiauninkai nutarė kovoti prieš caro valdžią ir reikalauti autonomijos Lietuvai su gyventojų demokratiniu būdu išrinktu seimu Vilniuje. Didžiojo Vilniaus seimo metu apie 800 atstovų, daugiausia varpininkų leisto *Ūkininko* laikraščio skaitytojų, nutarė visoje Lietuvoje steigti Valstiečių sąjungos skyrius.

Tautinės sąmonės, laisvės, duonos ir šviesesnio gyvenimo idėjų išjudinta, tauta žengė ligi Vasario šešioliktosios akto. Atgimė Lietuvos valstybė. Ne sulenkėjusių didikų ir bajorų, bet laisvos lietuvių liaudies demokratinė Lietuva. „Vienybėje kaip broliai, pasidavę viens kitam rankas, eikime drąsiai į kovą, visi kaip vienas stokim už tėvynę“, — buvo Mykolo Sleziavičiaus, pašaukusio savanorius į Lietuvos kariuomenę, žodžiai. Juose taip pat skambėjo Vinco Kudirkos varpo dūžiai. Tačiau jau ne širdžiai ir jausmams, bet veiksmui. Ne lietuviškai sąmonė žadinti, bet kraujo aukai.

Ir išsipildė Vinco Kudirkos pasakyti seseriai Jonieskai žodžiai: „Ateis tokie laikai, kada maskoliaus čia nebus... bus Lietuva... Tai tada suprasi, kokius aš darbus dirbau. Dabar maldaknyges draudžia, o tada galėsi laisvai, rūtų šakelę įsidėjus, nešti rankoj į bažnyčią“.

Tik dešimt metų tautai ir lietuvių, dargi džiūvos kančiamam, o kiek atlikta! Publicistika, eilėraščiai, muzika, satyros, F. Šilerio ir Ad. Mickevičiaus veikalų vertimai. O kur Varpo ir *Ūkininko* redagavimo bei leidimo rūpestiai,

kur spaudos platinimo organizavimas, kelionės į varpininkų suvažiavimus, bei šiaip įvairius vienminčių pasitarimus; kur nuolatinė nervų įtampa, kad žandarai nesusektų, kad dėl lietuviško laikraščio kuo mažiau žmonių pakliūtų į kalėjimą ar Sibirą.

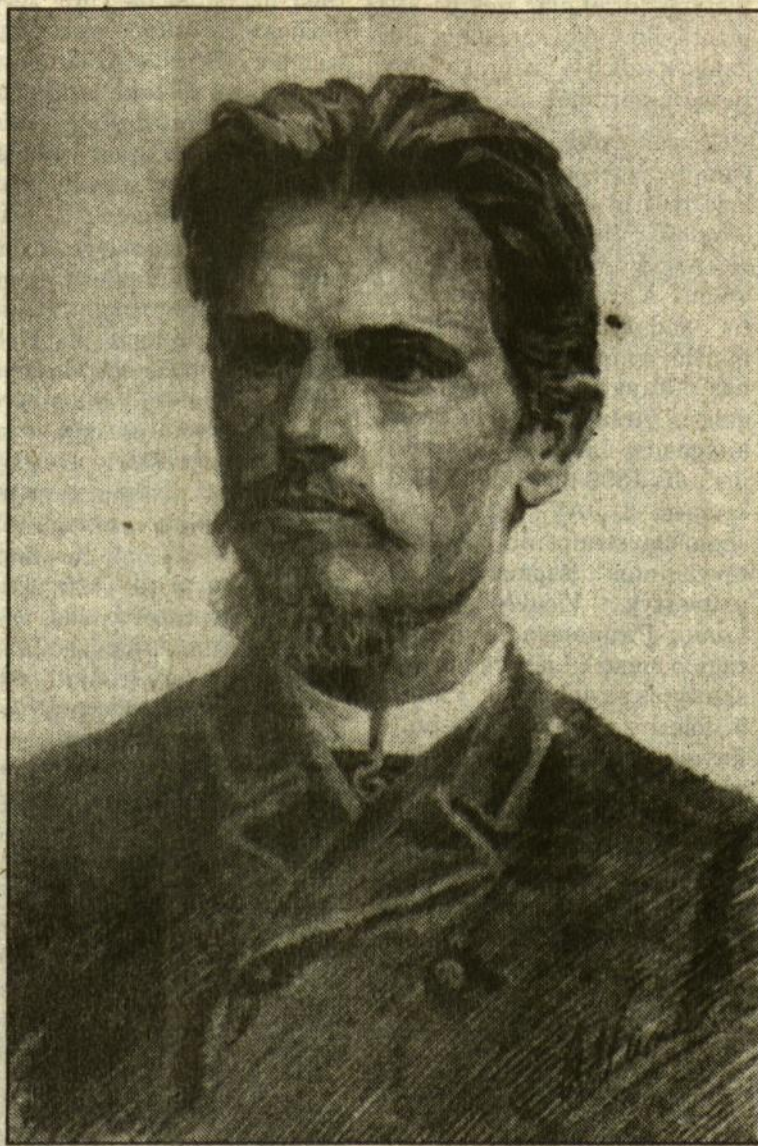
Gavęs gydytojo diplomą, apie penkerius metus vertėsi gydytojo praktika. Likusius kelis metus, džiūvai įsigalėjus, neįstengė važinėti pas ligonius ir turėjo atsidėti vien tik literatūros darbui. Skurdžiai gyveno, šelpiamas varpininkų ir artimų draugų. Mirė visiškai beturtis, tačiau paliko didžiulį dvasinį lobį, kurio laikas ir iki šiol neišsėmė. Vienminčiai dr. K. Grinius, J. Vileišis ir J. Šaulys sudarė komitetą, surinko per 600 rublių ir ant jo kapo pastatydino granito paminklą. Ant jo buvo iškaltas vienas posmas iš Lietuvos himno. Tačiau neilgai jis ten buvo. Po kelių mėnesių žandarų viršininkas, tai pastebėjęs, pasiūkė šaltkalvį ir įsakė įrašą iškirsi. Liko tik pavardė ir gimimo-mirties datos. Kudirkos žodžiai net ir kapinėse rusams nedavė ramybės.

Vinco Kudirkos literatūrinį palikimą liudija Amerikos Lietuvių tėvynės mylėtojų draugijos pastangomis Tilžeje 1909-1910 metais išspausdinti šeši jo raštų tomai. Deja, tu knygų jau mažai kur beliko. Lietuvos okupantai leido daug mūsų rašytojų „reabilituoti“ ir jų raštus, kad ir partijos cenzorių atrinktus, kad ir Dievą su mažąja raide, spausdinti naujomis laidomis, bet tik ne Vinco Kudirkos. Praėjo pro cenzūrą jų koliojami buržujai, buožės, klerikalai, fašistai, bet Vincas Kudirka, skelbęs humaniškumą, pasaulėžiūros toleranciją ir gynęs liaudies žmones nuo išnaudojimo, buvo bolševikų draudžiamųjų rašytojų sąrašas. Mat jo raštuose laisvės mintis per daug išsiskaidėsi ir sunkiai išbraukiama. Ir maskoliaus vardas ten lengvai pakeičiamas bolševiku.

V. Kudirka nebuvo šovinistas

Anais caro laikais Vincas Kudirka rašė: „Kur žengsi, kur žvilgtersi Lietuvoje, esančioje šiaurės erelio globoje, ten pamatysi, kaip visokiais pavidalais rusiškumo dvasia sukausi apie lietuvių: tai kaip slibinas, atidaręs nasrus, drąsiai leidžia liepsną ant silpnų, neturintį ginklo aukų, idant jas prie visko priversti bauginimu; tai vėl kaip angelas plaudenimu švelnių sparnų migdo, idant lengviau įveikti auką; tai lyg koks geradėjas, ištisia ranką su dovanomis, išoriais gražiomis, o viduje prilaikančiomis nuodus; tai vėl, tarsi nekalčiausias avinėlis, šokinėja tarp lietuvių, nuduodama būk nieko, o nieko negalįs pakenkti.“

Mes gi leidžiame tai dvasiai sukūti aplink mus ir taisyti mums kilpas nepasakome — agape, satanas! (Varpas, 1891, nr. 9)

Dr. Vincas Kudirka.

Anais laikais, priešintis rusinimui, buvo lengviau pasakyti — atsitrauk šėtone! Mintaujos gimnazijos lietuvių moksleiviai galėjo kartu atsisakyti melstis rusiškai už carą, ir nė vienas iš jų nepateko už tai į katorgą. O sovietų okupacijoje buvo kas kita. Rusinimas po bolševizmo priedanga skverbėsi į Lietuvą kur kas klastingaisiais ir rafinuotaisiais keliais. Jis, kaip ir tada, pavergtus lietuvių ir baugino, ir migdė suklečiausio melo sistema, ir tiesė ranką su dovanomis, už kurias pavergtas kraštas turėjo brangiai mokėti. Tą prievartą, melą bei apgaulę matė visi — ir eiliniai žmonės, ir komunistai, ir pagaliau, įsakymus iš Kremliaus emisarių vykdančiai, partijos bei valdžios aukštieji pareigūnai.

Vincas Kudirka nebuvo šovinistas. Kitų tautų žmones jo neatlaidi plunksna puldavo tik tada, kai tie skriaudė ir niekino mūsų tautą. Buvo jis jautrus bet kokiai dvasinei prievartai. Ir tikėjo, kad kiekvienas turi teisę išpažinti ir skelbti savo pažiūras. Buvo jis demokratas kilniaja šio žodžio prasme. Tačiau jokių nuolaidų niekam nedarė dėl lietuvių tautos teisių ir laisvės. Čia Vincas Kudirka buvo atviras, tiesus ir griežtas. Lietuva ir lietuvių buvo jo gyvenimo tikslas, kai ji, tada medicinos studentas, atvertė *Aušros* laikraštis. Jo publicistika, eilėraščiai, satyros, jo laisvės kovon raginančių Šilerio ir Mickevičiaus veikalų vertimai, jo visas dešimties metų tautinis darbas buvo nepaliaujama kova už lietuvių tautos laisvę ir nemarumą. Lietuvos himno autorius jautriai piktnosiai, kurie ragino nustoti kovojus prieš pavergėjus. Tokius net išgamom išvadindavo.

Kovodamas su visu tuo, kas kenkė mūsų tautai ir lietuvių, Vincas Kudirka, kai reikėjo, neaplenkdavo ir kunigų,

ano meto iš kaimo išėjusios gausiausios Lietuvos inteligentijos dalies, kuri, deja, buvo smarkiai bažnytinės hierarchijos ir bajorijos aplenkinta. Dvasininkijos blogų darbų kritika tada liaudyje plačiai buvo skelbiama kaip piktžodžiavimas prieš tikėjimą ir Bažnyčią. Tiesus žodis pagimdė priešų konservatyvioje pusėje. V. Kudirkai teko tuo klausimu daug rašyti, aiškintis, kovoti su „davatkomis“, kurios anuo metu sudarė lyg ir tam tikrą, prie bažnyčių susitelkusią, moterų klasę. Kad Varpo steigėjas nekovojo su tikėjimu, tai geriausiai pasako šie jo žodžiai: „Mes tapome pavadinti bedieviais ne dėl Dievo, ne už garsinimą kokių teorijų, nepripažįstančių Dievo, o tik už kunigų, už garsinimą kunigų piktų darbų.“ (Varpas, 1896, nr. 8)

Iš varpininkų kilusios kairiosios politinės srovės ilgai nuilni nukrypo nuo V. Kudirkos religinio liberalizmo ir pradėjo per savo spaudą ir kitokią veiklą remti laisvamenybės judėjimą. Ypač tai buvo ryškiu nepriklausomajam Lietuvoj. Vinco Kudirkos ir jo laikotarpio varpininkų sąžinės laisvės principas; kovoti su prievarta ar diskriminacija pasaulyje žiūros srityje, priešintis prieš valstybės galią tvarkyti tikėjimo reikalus, gerbti socialiniuose santykiuose kiekvieno žmogaus įsitikinimus, buvo daugelio politiniam bei kultūriniam kairios srovės judėjimui vadovaujančių žmonių, ypač auklėtų Rusijos universitetuose, pakeisti į tikėjimą, o dar labiau į Katalikų Bažnyčios atžvilgiu priešišką pasaulėžiūrą. Pažangumo sąvoka buvo pradėta taikyti ne tiems, kurie kiekvienam individui pripažįsta sąžinės laisvę, bet tik tiems, kurie netiki ar bent nepraktikuoja religijos.

(Nukelta į 2 psl.)

Dr. Vincas Kudirka

VARPAS

*Kad rytą saulė spindulių pirmiausia
Apreiškė žemei tekėjimą savo,
Užgaudė Varpas liepimu aiškiausia,
Tarytum įsiai žmogaus lūpas gavo:*

Kelkite, kelkite, kelkite, kelkite...

*Tuoj darbininkai visi suknibždėjo,
Lyg gyventojai užgauto skrudyno,
Ir kasdieniniai darbai prasidėjo
Žmonių lizduose ir ant lauko gryo.*

Kelkite, kelkite, kelkite, kelkite...

*Varpas dar garsiau ir dar aiškiau gaudžia,
O gaudus balsas veržiasi per orą.
Dėl ko nebaigia savo dainą gaudžią?
Tinginius prikelk tur tikrą norą.*

Kelkite, kelkite, kelkite, kelkite...

*Tai skambink „Varpe“! tegu gaudims tavo
Išilgai, skersai eina per Lietuvą!
Budink ir šauki gaudžiu balsu savo,
O tas šaukimas pernėk tenežuva!*

Kelkite, kelkite, kelkite, kelkite...

*Kas darbininkas ir kas dirbti gali,
Ant tavo balso prie darbo teimas!
O kur atrasi tinginį miegalį,
Tegu neliaudams jį budin gaudimas:*

Kelkite, kelkite, kelkite, kelkite...

NE TAS YRA DIDIS

*Ne tas yra didis, prieš ką milijonai
Prispausti reteziais žemyn galvas lenkia,
O dvasioje keikia; didžiais ne tironai,
Kurie reikia garbinti, nors jie visiems kenkia.*

*Tik tas yra didis, kurs gyvastį savo
Paskyrė teikimui tik artimiems laimės,
Kurs didžius darbus žmonijai auakojo,
Prieš ką svietas klaupia su deku, ne iš baimės.
Ne tas yr galingas, kurio galybė
Tik asarų, kraujo upelių braidytų,
Kurio galią skelbtų griuvėsių daugybė,
Sudegintų turtų, žmonių nužudytų.*

*Galingas tas, kur be kraujo gal skleisti
Tarp svieto brolystę iš krašto į kraštą,
Kurs vargdieniams duoda jų strėnas atitiesti,
Palengvindamas sunkių gyvenimo našta.*

*Ne tas drąsus yr, kurs, stvėręs kardo,
Dantims grieždams, rodo žvėris koks įniršęs,
Ant artimo šoka, jo gyvastį ardo,
Kad pats yra žmogum visai užsimiršęs.*

*Drąsiu tikrai tą mes turim vadinti,
Kurs už minties mūs kovoja liuosybę,
Kurs nuomones savo išdrįsta apginti,
Kurs į akis svietui pasako teisybę.*

LABORA

*Kol jaunas, o broliai, sek paselio grūdus
Ir dirvos neapleisk! Tuomet, kada jausi,
Kaip kūns ima stingti, dvasia jau susnūdus,
Vėlu juk prie darbo: ne sėsi, ne pjausi.*

*Kol dega krūtinė šven ta ugnis toji,
Kur traukia prie darbo ir duoda tiek vieko,
Jog menkas ir silpnas net milžinu stoji,
O dirbk, idant neitų ugnis ta ant nieko!*

*Kol dar idealais, brol, besigerėsi,
Siek idealo, tik doro ir aukšto,
O skubink! Paskui tu... jų išsižadėsi
Dėl trupinio aukso, gardsaus valgio šaukšto.*

*Gyvenimo knygą skaityk laps į lapą,
Nestodams, kad kartais į tinginius kluivęs,
Tu nesupyltum ir neitum į kapą
Be likusio ženklų: kad žmogumi buvęs.*

*O jeigu sunkiam darbe savo
Ir, nykstant jegoms jau, nuliūsi, nerimsi,
Tai žvilgterk į darbą jaunų draugų tavo —
Vienoj akimirkoj iš naujo atgimsi.*

Vinco Kudirkos Raštai
Tilžė, MC MIX m.

Vincas Kudirka — antroje eil. ketvirtas, su smuiku — Marijampolės gimnazijos orkestre.

Dr. Vinco Kudirkos raštų išleidimas 1909-1910 m. ir JAV lietuviai

Dr. Juozas Skirius

Ivadas

Šiais 1999 metais mes pažymėsime žinomo XIX a. pabaigoje rašytojo, tautinio išsivadavimo judėjimo ideologo daktaro Vinco Kudirkos 100-ias mirimo metines. Tačiau mažai kam yra žinoma, kad tais patiais 1999 metais sukanka dar ir 90 metų nuo V. Kudirkos raštų pirmosios laidos išspausdinimo ir išplatavimo lietuviškoje visuomenėje. Likimas lėmė, kad vienam mūsų švietimui — žymiam visuomenininkui ir diplomatiui Broniui Kaziui Balučiui (1879-1967), kuriam šiemet taip pat sueina 120 metų nuo gimimo, teko tiesiogiai ir ypač aktyviai prisidėti prie V. Kudirkos raštų išleidimo. Nors šios dvi žymiosios asmenybės nebuvo niekada susitikusios, bet B. K. Balučio lietuviškumas, tautinių pažiūrų formavimasis rėmėsi V. Kudirkos kūrinių pagrindu. Todėl B. K. Balučio buvo suprantama tų raštų reikšmė tautos savimonės formavimui.

Norėdami mūsų visuomenei priminti tas dvi asmenybes šiais jubiliejiniais metais, skiriame trumpą studiją apie lietuvių visuomenės atstovų pastangas XX a. pradžioje išplatinti savo tautai reikšmingus kūrinius — V. Kudirkos raštus.

Likimas lėmė

Tarp gausios B. K. Balučio pokarinės korespondencijos ir viešai pasakytų kalbų tekstų, išlikusių spaudoje bei archyvuose, ne kartą teko užtikti jo prisiminimų apie savo darbą JAV lietuvių švietėjiškoje Tėvynės mylėtojų draugijoje (toliau — TMD) epizodus. Ši medžiaga leidžia pajusti jo pasididžiavimą savo veikla šioje organizacijoje. O svarbiausia, pirmą kartą lietuvių tautos literatūros istorijoje išleidi V. Kudirkos surinktus raštus. Tų kelių metų jo darbas draugijoje pasizymėjo ne tik raštų išleidimu, bet TMD atgaivinimu ir stipriu jos išplitimu tarp JAV lietuvių, juos telkiant tolimesnei vieningai veiklai. Visam tam atlikti reikėjo didžiulių jo, kaip TMD pirmininko, pastangų. Prisimindamas tuos laikus ir ypač V. Kudirkos raštų iš-

leidimą, 1960 m. liepos 19 d. laišką savo bičiuliui V. Sidzikauskui rašė: „man teko per keletą metų padirbėti su nemažesniu intensyvumu, negu būnant Kaune, UN ministerijoje (1920-1928 m.)“. O darbas to meto ministerijoje pasizymėjo ne tik politine, o kai kada ir moraline įtampa, tvirtinant Lietuvą tarptautiniu mastu, ginant jos teises prieš kaimynus. Taigi likimas lėmė Broniui atlikti TMD prikėlimo, telkimo bei organizavimo veiksmus, kur slėpė jo ryžtingumas, organizatoriaus talentas, patriotizmas ir kitos patrauklios žmogiškosios savybės.

Aprašant B. K. Balučio veiklą TM draugijoje, yra puiki galimybė pasigilinti į V. Kudirkos raštų leidimo problemą, nes specialiuose tyrinėjimuose nėra tai pakankamai įvertinta ir išsamiau nušvieta. Pats Broniaus indėlis kai kada net nulygimas arba labai paviršutiniškai užsime-

TMD įsteigimas ir pradinė veikla

Caro pavergtoje Lietuvoje buvo ilgai uždrausta lietuviška spauda (1864-1904) ir persekiojama švietėjiška bei kita visuomeninė lietuvių veikla. Tuo tarpu mūsų tautiečiai, atvykę į laisvąją Ameriką, pradėjo organizuotis, kurę įvairias draugijas bei parapijas; susirūpino ir švietimu: leido laikraščius, rengė pasiskaitas, steigė mokyklas. Ne užmiršo ir Lietuvos: sumanė leisti knygas ir jas nemokamai siųsti į tėvynę. 1889 m. gruodžio 22 d. Baltimorėje J. Šliūpas įsteigė Lietuvių mokslo draugystę, kuri pasirinko tikslą: šviesti ir tautiškai sąmoninti lietuvių. Mokslo draugystė užsimojo leisti įvairaus turinio naudingas knygas, šelpiti mokslo siekiančius lietuvius. Įsisteigė net šešios draugystės kuopos. Bet J. Šliūpiui ir jo bendradarbiams per kuopas pradėjus skleisti laisvamanybę, draugystė susilaukė stiprios kritikos ir 1896 metais uždarė. Tačiau su draugijos žlugimu nedingo knygų leidimo idėja, nes jai sunykti neleido lietuviško rašto draudimas Lietuvoje.

Juo labiau, kad 1892-1897 metais Marijampolės apylinkėje veikusi slapta „Jaunimo Sietyno“ draugija, siekusi stiprinti lietuviybę, nedaug ką galėjo padaryti ir prašė JAV lietuvių paramos.

Knygas bandė leisti ir Susivienijimas Lietuvių Amerikoje, bet ir jis visiškai nepatenkino lietuvių švietimo reikalų. Vienam SLA veikėjui Tomui Astramskui šovė mintis sudaryti panašaus pobūdžio, kaip „Jaunimo Sietynas“, draugiją Amerikoje, kuri galėtų viešai veikti ir remti knygomis Lietuvos gyventojus. Jis 1896 m. birželio 16 d. kreipėsi į JAV lietuvių visuomenę straipsniu „Šelpkite tėvynainius“, išspausdintu savaitraštyje *Vienybė lietuvininkų*. Pirmiausia jis išiešivą ragino siųsti į Lietuvą jau perskaitytas savo knygas. Pats už 5 dolerius nupirkęs, pasiuntė knygų slaptai draugijai „Jaunimo Sietynui“. Tokioms jo mintims pritarė SLA sekretorius Jurgis Kazakevičius, kuris taip pat 1896 m. liepos 21 d. *Vienybė lietuvininkų* numeryje siūlė apsidėti 5 centų mėnesiniu nario mokesčiu ir už tuos pinigus leisti lietuviškas knygas. Be to, pakluso mintį įkurti draugiją ir ją pavadinti „Tėvynės Myletojų draugija“.

T. Astramskas parengė pirmuosius įstatus ir 1896 m. lapkričio 24 d. buvo išrinkta pirmoji draugijos valdyba: pirmininku tapo J. Kazakevičius, sekretoriumi — Petras Mikolainis, išdėtininku — V. Meškinis, knyglininku — Mikas Alyta ir reikalų vedėju — T. Astramskas. Taip atsirado nepartinė liberalios krypties švietimo Tėvynės mylėtojų draugija. Jos įstatuose veiksmo tikslas nusakomas maždaug taip: 1. platinti lietuvišką švietimą ir literatūrą; 2. kelti savo narių dorovę, gauti ir stiprinti patriotiškumą, meilę tėvynei; 3. pagal išgales leisti moksliškas knygas, rengti paskaitas, organizuoti šventes; 4. Nemokamai siuntinėti į JAV ir Lietuvoje esamas viešas įstaigas, bibliotekas, ligonines knygas, pagėdaujant toms įstaigoms ir 5. TMD nariai gaus nemokamai draugijos išleistas leidinius.

Praktiškai draugija pradėjo veikti tik 1897 m. pirmininku išrinktas T. Astramską. Tais patiais metais TMD išleido pirmąjį savo veikalą — V. Kudirkos išverstą Asniko penkių veiksmų tragediją *Kęstutis*. Pelningai jį realizavus, kitais metais atiduota spaudai vėl V. Kudirkos išverstą Šilerio *Orleono mergele*. Iki 1905 metų draugija išleido 14 knygų. Daugėjo TMD kuopų kiekis, narių skaičius artėjo prie tūkstančio. Tačiau 1905 metų revoliucija Rusijoje neigiamai atsiliepė patiai TMD ir jos knygų leidybai. Pirmiausia atgavus lietuvišką raštą suprantama, kad poreikis amerikiečių lietuviams sumažėjo. Ir dauguma TMD narių manė, kad jų veikla nebereikalinga. Antra, dalis JAV lietuvių susižavėjo socializmo idėjomis, o TMD vadovybė su pirmininku M. Paltanavičiumi pradėjo leisti revoliucinio pobūdžio knygas: 1905 metais išleido A. Janulaičio *Kaimiečių kovos su ponais*, 1906 metais — T. McGrady *Socializmas ir darbininkiškas klausimas* ir 1907 metais — J. Baltrušaičio *Revo-*

liuciją. Daugelis narių, gavę už jų pinigų išleistas revoliucinio pobūdžio knygas, pasipiktino ir išstojo iš draugijos. TMD veikla beveik sustojo, liko tik penkios kuopos. Iškrėkimą pagreitino ir TMD vadovybės planuojamas didelių susirinkimų šaukimas aukų revoliucijos reikalams rinkimui. Nepaisant, kad iki 1906 m. pabaigos TMD revoliucijos reikalams paaukojo stambia 400 dolerių sumą, iš jos vis buvo reikalaujama daugiau. Spaudimą draugijai darė kairesnės pakraipos veikėjai, kurių įtaka joje stiprėjo, nors pati draugija silpo. TMD Literatūros komiteto narys J. Baltrušaitis, vertindamas to meto draugijos apmirimą, ragina socialistus rūpintis ja ir jos veiklą „taip pakreipti, kad pagalios išleidinėti vien progresyviškus darbininkiškus ir socialistiškų raštus“. O įėjus pavojingas pasirinkimas: arba tapti politine organizacija — tai yra socialistų įrankiu, arba visiškai sunykti. Tačiau, pasirodė, buvo ir trečias kelias:

Vincas Kudirka, Marijampolės gimnazijos moksleivis.

TMD naujojo pirm. administracinė veikla 1908-1910 m.

Liberališkėsni įsiveijęs atstovai kitaip suprato naujai susidariusias sąlygas — kaip geresnę dirvą savo švietėjiškai veiklai, leidžiant knygas atgavusiam savo lietuvišką raštą kraštui. Reikalingų knygų Lietuvai labai truko, o ir cenzūrinė cenzūra griežtai prižiūrėjo lietuvišką spaudą. Be to, jie matė tuos kairiuoliškus pavojus, pakibusių viršų TMD. Reikėjo gelbėti švie-

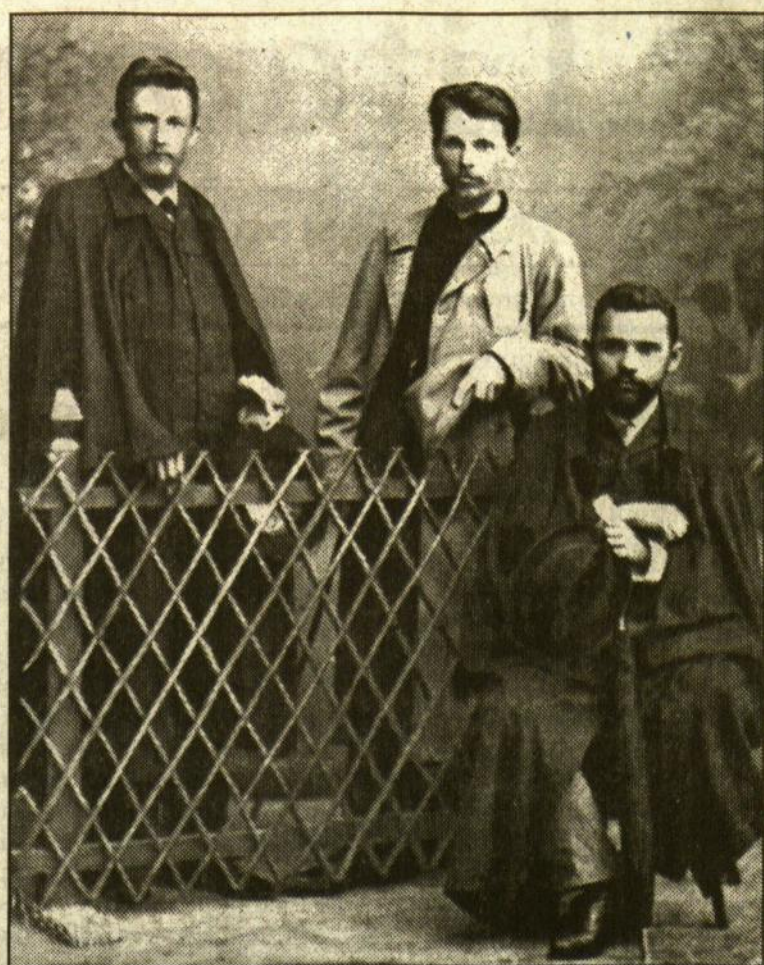
tėjšką organizaciją. Pirmiausia reikėjo naujos ir tautiškai nusiteikusių vadovybės, kuri sugebėtų atgaivinti TMD, pritraukiant į ją kuo daugiau tautiečių. 1908 m. sausio mėnesį buvo paskelbti naujo TMD pirmininko ir centro valdybos rinkimai. Daugelio akys, kaip į galimą kandidatą, nukrypo į B. K. Balutį (tuo metu dar save Balevičiumi vadinantį). Jis jau buvo spėjęs pagarsėti, kaip karštas lietuviybės puoselėtojas dar Valparaiso universitete, kaip puikus oratorius ir aktyvus SLA veikėjas. Tuo metu iš TMD 79 kuopų teisilaikė tik penkios, iš kurių trys kuopos pasisakė už Broniaus kandidatūrą į pirmininkus. O pati pirmoji — Valparaiso studentų TMD 66 kuopa, 1907 m. lapkričio 3 d. pasiūlė jo kandidatūrą. Nors Bronius jau nebebuvo studentas, tačiau šis pareiškimas pasitikėjimas parodo, kaip aukštai valparaisiečiai vertino jo veiklą universitete 1906 m.

Išrinktas naujasis pirmininkas beveik mėnesiui nutilo, atsiribėjo nuo JAV lietuvių visuomenės. Kaip vėliau jis aiškino, tai buvo būtina kiek laiko išlaukti, nes reikėjo sužinoti visuomenės nuomonę, sulaukti pritarimo ar nepritarimo jo kandidatūrai. Tik 1908 m. kovo 4 d. *Vienybės lietuvininkų* numeryje pagaliau išspausdino savo pirmą, jau kaip TMD pirmininko, straipsnį, kuris buvo tarsi jo būsimos veiklos programos gairės. Svarstydamas, kodėl taip TMD nusmuko, jis atkreipė dėmesį, jog tarp draugijos kuopų ir pačių narių nebuvo artimo ryšio, o narių veikla apsiriboję mokesčių susimokėjimu. Siekiant TMD tikslo „šviesti, kultūriškai kelti plačias minias“, B. K. Balučio įsitikinimu, yra labai svarbus narių monolitiškumas ir veiklos aktyvumas. Kadangi jau dabar TMD veikimo sąlygos pasikeitusios, tai, jo giliu įsitikinimu, reikės TMD perorganizuoti, randant naujus veiklos būdus, parengiant ir naujus draugijos įstatus. Norėdamas turėti informacijos apie TMD narių skaičių, finansinę padėtį, vadovaujančius kuopoms asmenis, pirmininkas pageidavo iš visų kuopų informacijos, kurią ketino paskelbti spaudoje.

(Bus daugiau)

Dr. Vincas Kudirka mylėjo muziką, galbūt dėl to ir melodiją sukūrė vienam žinomiausių savo kūrinių — „Tautiškai giesmei“, pasirinktai Lietuvos himnui.

Vincas Kudirka — stovi antras iš kairės: Vinco Kudirkos Raštai, Tilžė, MCMIX.

Patrioto ir idealisto simbolis

Atkelta iš 1 psl.

Kas mūsų tautai buvo V. Kudirka

Priminsiu skaitytojams, kas buvo mūsų tautai Vincas Kudirka, pateikdamas kelių asmenų pasisakymus. Jie buvo tautos atgimimo veikėjai, turėjo artimus ryšius su Kudirka, gerai jį pažinojo, suprato jo idėjas ir buvo jų paveikti.

Kun. Tumas-Vaižgantas, Varpo bendradarbis nuo kūnų seminarijos laikų, vėliau — *Tėvynės sargo* redaktorius, nepriklausomoje Lietuvoje lietuvių literatūros profesorius, parašęs 1924 m. jubiliejiname Varpo numeryje plačią studiją apie Vincą Kudirką. Čia iš tos studijos cituojama:

„Jei V. Kudirka ne novatorius, ne „samorodok“, tai jis bent pirmos rūšies darbininkas kitų duotąją kriptimi. Gal vienas toks patvarus darbininkas, kuriam lygių nedaug. Taip jis mums dabar rodo iš tolo, panagrinėjęs jo kūrybos genezę. Anais gi laikais už V. Kudirkos nesimantė lenkų pozityvistų; jų lietuviai neatspėdavo ir nebuvo jokio reikalo tai atspėti, kaip išdygo ir išaugo priešakis stovis milžinas. Jis mums buvo pirmutinis šviesos ir supratimo šaltinis, primus movens ir kultūros darbą ir tautos organizavimą. Už V. Kudirkos, kol jis buvo gyvas, nebesimantė ne buvusiųjų aušrininkų; lyg jie, pavaidinę savo roles, tyčia būtų prasišalinę prieš jį iš kelio. Basanavičius, Šliūpas virto lyg jo satelitais, o ne jis jų. (Vincas Kudirka — Vincas Kapsas, psl. 10-11)

Artimas Vincas Kudirkos mokslo draugas, teisininkas ir vėliau, Lietuvą atkūrus, teisės mokslų profesorius Petras Leonas prisiminė ir kaip asmenį:

„Jo griežimas padarė ir mane ir į kitus klausytojus didelio gilaus ir malonaus įspūdžio. Kudirka smuiko garsais reiškė savo gilios, gražios, grynos sielos ploniausius jausmus. O siela Kudirkos buvo labai skaiti, gryna; jįsai buvo grožio įkūnijimas ir įdvasinimas: skaitaus veido, plonų linijų, gana aukšto, gražaus stuomens, visuomet kiekvienoje draugystėje linksmas, malonus apsiėjime, moraliai grynos sąžinės. Būti su juo buvo žmogui didelis smagus“. (Varpas, 1924 m. jubiliejinis numeris, p. 140)

Tautinio atgimimo veikėja, rašytoja Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, skaičiusi Varpą nuo pirmojo, Tilžėje išleisto, numerio, atsiminimuose rašo:

„Nėra čia taip pat nieko aiškinti, kokį įspūdį Varpas tuomet taip man, kaip ir kiekvienam lietuviui, savo raštų pasiūlygiam padarė. Sukėlė tiesiog visą revoliuciją idėjų gyvenime. Ir karto, kaip kazi kokios rykštės paliesti, prasišalė nauji gyvenimo horizontai. Ryšiai buvo kuo greičiausiai užmegzti su redakcija. Tuomet, žinoma, dėlai konspiracijos nieko, nei kieno leidžiamas, nei kieno rašomas“. (Krislė, Vilnius, 1966, p. 452)

Vincas Kudirkos darbas buvo skirtas mūsų tautos nemarumui, jos ir jės žmonių laisvei bei gerovei. Jo dramatiškas atsivertimas į lietuviybę ir išsėjimas iki mirties dirbti savo tautai paliko istorijai neužmirštamą idealizmo pavyzdį, kuris ilgai išliks mūsų busimoms kartoms.

Neliks pėdsakų tų, kurie skelbiasi esą tik pasaulio piliečiai. Išbluks pastangos tų, kurie, išversti iš „komunizmo statybos“, dabar, apeidami tautiškumą, bruka tik pilietinį. Teks pasitraukti iš savo vietų tiems, kurie turėdami uždavinį rengti Lietuvos gynėjus, daugiau rūpinasi brangiais moderniais ginklais ir muštru paradams, negu kario tautinių pareigų, reikalui išitikus, aukotis už savo žemę, nes Lietuvos valstybė gali būti tik tiek stipri, kiek tauta yra pasiryžusi kovoti už savo laisvę. Kai pakils žmonių tautinis bei pilietinis sąmoningumas, tai išnyks ir tie, kurie į valdžią veržiasi tik dėl savo asmeniškų ambicijų, dėl garbės troškulių ar savanaudiškumo.

Daug garsių žmonių laikas palaidoja istorijos knygose. Pasensta idėjos, iškyla naujos kartos žmonės, pasikeičia vertybių mastai. Tačiau Vincas Kudirka ir po 75 metų nuo jo mirties tebėra gyvas mūsų tautoje savo idėjomis ir idealizmo pavyzdžiu. Ir, nepaisant laiko keitimosi, pasilikęs gyvas, kol lietuvis jaus pareigą savo tautai, kol laisvės troškimas sau ir pavergtiesiems bus žmoniškojo gyvenimo būtinoji dalis, kol žmogui bus leista gyventi pagal jo įsitikinimus ir pasirinktą pasaulėžiūrą.

Vilkiaviskio 1998 m. gruodžio 18 d. atidengtas paminklas dr. Vincui Kudirkai, pagerbiant Lietuvos Himno autorių jo 140-ųjų gimimo metinių progą. Nuotr. Eltos.

Aktorė Virginija Kochanskytė.

Gyvenimo džiaugsmą ji randa žmonėse

Spalio ir lapkričio mėn., Lietuvos Bendruomenės kvietimu, Amerikoje ir Kanadoje lankysis aktorė Virginija Kochanskytė. Ji yra parengusi plačią literatūrinę — koncertinę programą, skirtą Vinco Kudirkos jubiliejui.

Aktoriais netampama — jais gimstama. Sie žodžiai tikrai pasitvirtina, kai žvelgi į Kauno Dramos teatro aktorę Virginiją Kochanskytę. Ji išplaukia į sceną lyg balta gulbė — maža, liekna, trapi. Lengvas šviesus apdaras dengia grakštų kūną, o garbanoti pilki plaukai šelmiškai draikosi ant pečių. Ji lyg baltas pūkas, vėjo nešamas, skrenda padebesyse, o ne tvirtai žengia žeme. Jos gyvenimas pakylėtas nuo pilkos kasdienybės. Išgirdus jos skaitomą peziją, nustembti: iš kur ta balso galybė, iš kur tiek jausmo ir jėgos jos trapiame kūne. O skardus juokas, lyg saulės zuikučiai pažyra ir užkrečia kiekvieną gera nuotaiką, atitirpdo ir sužvarbusias širdis.

Amerikos lietuviai jau du kartus turėjo galimybę išgirsti šios žavios aktorės skaitomą peziją. Jos pasirinktų autorių diapazonas yra platus — J. Aistis, B. Baltrušaitis, V. Bogutaitė, K. Bradūnas, B. Brazdžionis, S. Geda, A. Jonynas, D. Kajokas, A. Mackus, A. Marčėnas, M. Martinaitis, J. Mekas, H. Nagys, S. Nėris, A. Nyka-Niliūnas, K. Platelis, H. Radauskas, L. Sutema, W. Shimborska.

Ji yra sukūrusi ne vieną įspūdingą vaidmenį Dramos teatruose ir televizijos spektakliuose. Jos darbai vainikuoti įvairiais apdovanojimais. 1980 m. — premija už geriausią aktorinį darbą Talino kino festivalyje; 1981 m. J. Griciaus vardo premija už geriausią metų moters vaidmenį; 1989 m. Rašytojų sąjungos ir Vilniaus miesto Kultūros skyriaus premija „Geriausiai skaitovei“, 1990 m. „J. Aiscio jamžinio ir populiarinio“ premija; 1995 m. KVADT premija už 1994–1995 m. sezono moters vaidmenį (Estera — A. Fugaro „Sveikas ir sudie“); 1998 m. Rokiškio profesionalių teatrų festivalio premija už geriausią moters vaidmenį (Estera „Sveikas ir sudie“).

Sunku būtų išvardinti visus jos sukurtus vaidmenis ir gautus apdovanojimus. Bet, manau, skaitytojams bus įdomu susipažinti su aktorės nueitu keliu ir Olimpo viršūne. Sėdėdamos prie kavos puodelio, skambant Mozarto muzikai,

pinigai. Ir štai jauna, drovi mergina papuola į specifinį vyrišką pasaulį, nes čia pagrindu studijavo jaunuoliai. Gal čia ji užsigrūdino, gavo stiprybės ir pasitikėjimo savimi. Mokslai jai puikiai sekasi. Energijos perteklių ji išlieja, lankydamas įvairius ratelius. Lanko „Sonatos“ išraiškos šokio vieneta, kuriam vadovavo gabi ir talentinga šokėja Kira Daujotaitė. Čia pat profsajungų rūmuose buvo ir Jurgelevičiaus vadovaujamas „Suktinio“ vienetas.

Po trapių ir išraiškingų šokių aš pasinėriau į nenuilstamų polkų, kepurinių, klumpakojų šurmulingą šokį. Čia buvo uždeganti aistra, jėga. Mokytojas ir vadovas Jurgelevičius rengdavo teatralizuotas vakarones. Mums siūdamas tautiškus rūbus. Mes išties smagiai gyvenom... Vėliau man reikėjo teatro. Pradėjau lankyti Giedriaus Mackevičiaus vadovaujamą literatūrinį teatrą. Mane visa tai žavėjo ir traukė. Mokslus baigiau sėkmingai. Bet mano vadovas — rimtas ir supratingas vyras, pasikvietęs paklausti: ar tau patinka šokti ir vaidinti? — Taip, — atsakiau net negalvodama. Jis, pažiūrėjęs į mane, pasakė, tai eik ir vaidink, o namus bus kam statyti ir be tavęs. Tai man buvo lyg savotiškas palaiminimas ir atleidimas nuo pareigos jausmo.

Pirmas stojimas į Konservatorią nebuvo Virginijai sėkmingas. Ji turėjo pasirodyti paskutinė. Stojančiųjų buvo daug, o ji savo mažą jautrią širdelę visą dieną gaudė, drąsino įeinančius ir išeinančius. Prieš komisiją jai jau nebebuvo jėgų vaidinti. Virginija mano, kad ko gero dar nebuvo atėjęs jos laikas. Ji turėjo praieiti savo „Mažąsias gyvenimo konservatorijas“. Vaidino pas G. Mackevičių. Pradėjo bendrauti ir su M. Tenisono pantomimos teatru. Politiniai istoriniai įvykiai Lietuvoje buvo įtempti — susidegina Romas Kalanta. Jaunimo širdyse veržėsi prieštaravimo valdžiai bangos. Lietuvoje prasideda neramumai. Saugumas imasi griežtų represijų. Suvaržoma net ir ta maža laisvės dalelė, kuri buvo mene. Modas Tenisonas priverstas išvykti iš Lietuvos. Ji pakviečia Rolando Bykovo teatrą Maskvoje. Virginija, draugų pakviesta, taip pat išvyksta į Maskvą.

Tai buvo įspūdingas akimirkos. Gyvenimas buvo sunkus, nes gyvenom penkiese viename butelyje. Mano mama suprato mane ir, kiek galėdama, padėjo finansiškai. O Maskvoje aš pasinėriau į plačius vandenius — teatrali, muziejai, koncertai, galėjau klausytis konservatorijoje idomiu paskaitų.

Pantomimos teatro dėka man atsivėrė durys į daugelio intelektualų namus. Pažinau plačią rusų klasiką. Pakeliau ir po Jerevaną, Kijevą, Sankt Peterburgą. Išgijau puikių draugų. Praėjusi savo „universitetus“, Virginija įstojo į konservatorią. Jos vadove tampa puiki profesionali dėstytoja, profesorė — Irena Vaišytė. Čia sutinka daug gerų dėstytojų — tai Irina Bykova, Stefa Nosevičiūtė ir kiti. Ji su meile kalba apie savo mokslo metus konservatorijoje.

Aš norėjau studijuoti, o ne studentauti. Baigus konservatorią, visą mūsų kursą pasikvietė Šiaulių teatrą. Mūsų buvo 12 (merginos ir 9 vaikinai). Kursas buvo labai draugiškas. Mes atjautėm, padėjom vienas kitam. Mums buvo lengva ir gera. Su mūsų

atėjimu prasidėjo ir nauja era teatre, kuri atvedė su savimi ir daugybę jaunų lankytojų. Aurelija Ragauskaitė buvo teatro vadovė. Tai viena tolerantiausių ir išmintiausių vadovų, kurias aš turėjau. Mūsų 3 diplominiai spektakliai buvo perkelti į teatro sceną. Tuomet aš gyvenau teatru — neskirdavau, kur diena, kur naktis. Gastrolių, spektaklių, repeticijos. Tai buvo mano gyvenimas.

Bendraudama su savo aktoriais kolegomis, Virginija su pagarba kalba apie aktorę Faustą Laurinaitį. Ji patikėjo ne vieną teatrinio bendravimo etikos pamoką.

Mes abi ruošiamės vaidinti vieną vaidmenį, vyko repeticijos... ir štai prieš pat premjerą ji pasitraukė. Ji atvėrė man kelią — ir aš vaidinau. Fausta man liko kaip teatrinės etikos pavyzdys. O kartais gyvenime taip esti — suinteresuoti savo karjera žmonės lipa per galvas ir pasiekia savo. Tai man svetima. Jeigu mus Dievas sukūrė — mes visi galim išsieti žemėje. Negalima kito — nustumti, pažeminti, numinti, duoti niukšą, įskaudinti... Kūryboje ir mene viskas gimsta iš meilės... iš abipusės simpatijos. Harmonijos nesukursi, kur nėra harmonijos. Matyti, kad esi sulaužytas, kampuotas žmogus. A. Ragauskaitė sakydavo, jei tu esi žvaigždė, tai niekas tavo spindėjimo neužsto.

Bedirbdama Šiaulių teatre, Virginija pakviečiama vaidinti ir Kaune. Jaunas, gabus režisierius Nekrošius stato Čechovo „Ivanovą“. Virginijai likimas padovanoja susitikimą su stipria asmenybe, talentingu žmogumi.

Sis mūsų bendradarbiavimas mane praturtino, daug ko išmokė. Darbas su juo buvo man šventas, praskaidrinantis, gaivinantis.

Virginija visada norėjo dirbti dideliuose miestuose. O ypač Vilniuje, galbūt dėl to, kad sostinė, kad verda gyvenimas. Bet jai buvo pasiūlytas darbas Kaune. 1982 m. sugrįžta į savo vaikystės miestą — Kauną. Ir štai jau 17 metų, kai ji nepalieka šios scenos. Per tą laiką vaidinta nemažai įspūdingų vaidmenų, visų ne neįmanoma suminėti. Virginija paminė tik keletą įdomiausių ir įspūdingiausių.

Menininkų rūmuose pastatė spektaklį „Kasandra“ — grojo džiazas, skaitėm peziją. Vėliau čia pat buvo pastatyta Vailderio „Ilga Kaledų vakarienė“ 1985 m. Pirmas vaidinimas buvo Vilniuje Menininkų rūmuose. Tuomet labai entuziazingai vaidinom.

Visą rekvizitą susinešė iš namų — krikščioniai indai, siidabriniai įrankiai.

Spektaklis neilgai gyvavo. O 1991 metais šį spektaklį pastatė teatre. Jis ir dabar gyvuoja bei gausiai lankomas Kaune.

Su M. Vaitkum dirbau, vaidindama Č. Aitmatovo „Golgotėje“. Šis režisierius kūrybingas, improvizuojantis žmogus. Jis moka provokuoti, sudominti savo idėja.

Virginija dėkinga likimui už jai atsiųstus talentingus profesionalius dėstytojus, režisierius. Žmonės, kurie supo ją gyvenimo kelyje, ištis buvo savo darbo profesionalai. Viena tokių asmenybių yra konservatorijos dėstytoja, aktorė Stefa Nosevičiūtė.

Ji uždegė manyje meilę literatūrai, ugdė gerą skonį. Ji skatino, kad mes skaitytume jaunų poetų kūrybą, o ypač moterų. Ji mane išdūmė į pasaulį su poezija. Dirb-

Aktorė Virginija Kochanskytė Maironio muziejuje Kaune. Iš kairės: poetai Kazys Bradūnas ir Bernardas Brazdžionis; dešinėje — prof. Rimvydas Šilbajoris. Nuotr. Zenono Baltrušio

dama Kaune, aš pradėjau rengti literatūrinės kompozicijas. Pirmoji — tai S. Gedos „Septynių vasarų giesmės“. Mano skaitymui reikėjo fono — muzikos. A. Radziukynas grojo fleita. S. Gegos poeziją tiesiog įsimylėjau. Ji atverianči mane. Autoriaus aš nepažinojau. Tik po vieno koncerto mes susitikome ir jis man pasakė, kad aš puikiai supratau jo poeziją. Mes tapome draugais. S. Gedos poezija — tai lipimas į kalną.

Virginija yra vienintelė moteris — aktorė, skaitovė Lietuvoje. Su savo programomis ji važinėja po visą kraštą. Ji ne tik skaito pasirinktus kūrinius, bet stengėsi perteikti kūrėjo asmenybę. Atsiminimų, laiškų pagalba ji pateikia kūrėjo portretą. Jai rūpi asmenybė, gyvenimo vingiai, bendravimas su kitais. Ją žavi stiprios asmenybės.

Mane žavi stiprus, užsispyręs, siekiantys savo tikslo žmonės, kurie nuo nieko nepriklausomi. Galbūt, todėl mane ir sužavėjo I. Simonaitės asmenybė. Aš rengiau jai skirtą programą. Skačiau viską, ką tik galėjau rasti — atsiminimus, laiškus. Koks sunkus, bet kūrybingas, aištingas gyvenimas. O mano artistės uždavinys buvo perteikti tai — „jaudinti ir provokuoti“.

Susitikimas su S. Geda buvo jai lemtingas, būtent jis jai įdėvė į rankas Joną Aistį, *Imago mortis*. Jis padarėsi skaityti išeivių poeziją. Taip nuo 1988 metų aš gyvenu su išeivių poetais ir rašytojais. Vazinėju po visą Lietuvą su

programomis. Skaitau mokyklose, bibliotekose, muziejuose, įvairiuose kolektyvuose. Buvau laiminga, kad likimas suvedė su Bern. Brazdžioniu. Jo poeziją skačiau mitinguose, aikštėse, didelėse salėse. Aš iššaukiau, išrėkiau, išliejau tai, kas kiekvienam lietuviui buvo ant širdies... Man pačiai yra artimas tragedijos žanras. Aš galėjau save realizuoti. Po to įvyko 1991 metų sausio 13. Buvo kraupus ivykiai... Atrodė jau gyvenimas niekad neatsivers naujomis varšomis ir spalvomis. Ir štai pavasarį į Maironio muziejų mane pakviečia skaityti Radausko poeziją. Sis poetas padovanojo man gyvenimo džiaugsmą. Jis grąžino mane į jaunystę, į žydingius svaigius metus. Ir tuomet supratau, kad gyvenimas tęsiasi. Vilniuje pati surengiau dar vieną minėjimą. Ir tuomet gimė mintis padaryti poetinę kompoziciją. Pati režisavau. Taip gimė spektaklis, skirtas H. Radauskui...

Kitas buvo poetas H. Nagys. Žaviusi jo poezija, kuri pilna įspūdių ir kelionių, svaigina pasaulio grožiu. Ir taip daugelis kitų poetų, kurie įėjo į mano gyvenimą ir gyvena manyje...

Virginija su nuostaba pasakoja apie išeivijos poetus, jų kūrybą. Jos pirmas vizitas Amerikoje buvo privatus. Bet, būnant aktore, neįmanoma neišiti į sceną, juolab, kad draugai ir artimieji prašo... Antras vizitas — 1993 metais. Ji gauna oficialų pakvietimą dalyvauti Mokslo ir kūrybos simpoziume Čikagoje.

Tuomet parengiau bendrą

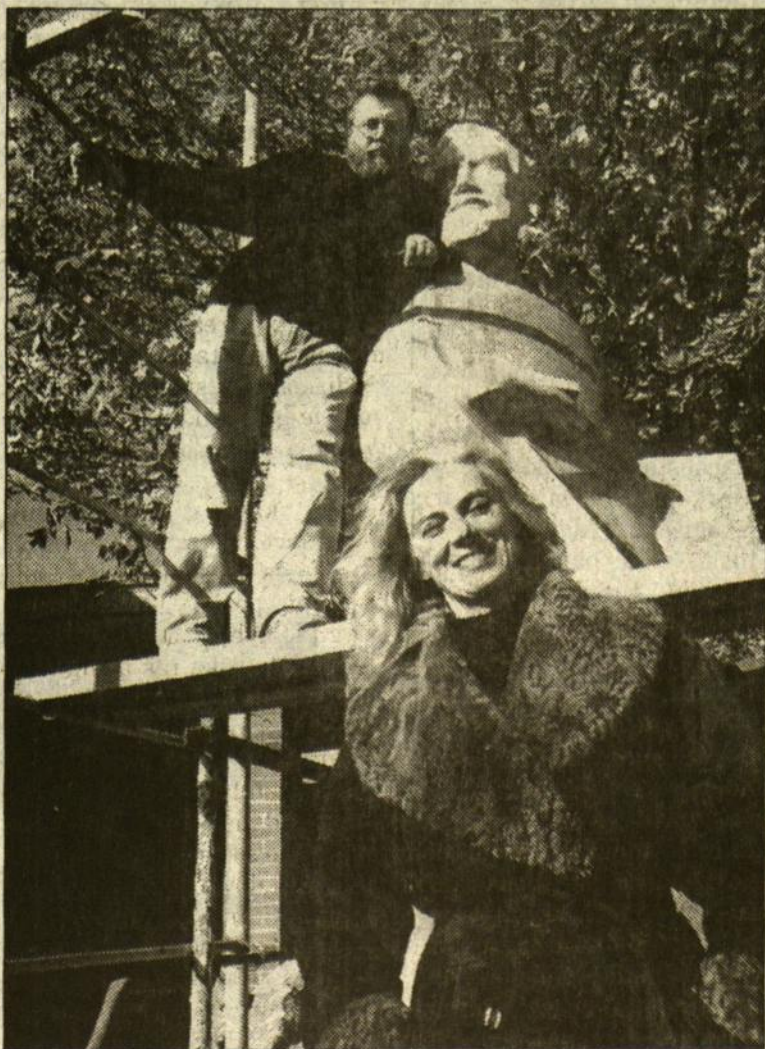
placią poetinę kompoziciją. (Aistis, Radauskas, Bradūnas, Brazdžionis, Nagys, Mackus, Liūnė Sutema, V. Bogutaitė, Santvaras, Nyka-Niliūnas.) Aš labai jaudinausi. Man buvo labai svarbi salė. Aktoriui ryšys su auditorija yra būtinas — arba tave priima, arba — ne. Aš pati sėdėjau salėje ir staiga supratau, kad mano autoriai čia gyveno, čia pristatinėjo savo knygas, bendravo, lankėsi. Aš pajutau jų būvimą greta ir savyje... Čikagoje buvo viena iš nuostabiausių publikų. Mane suprato ir pajuto. Tuomet aš apvažiavau daug miestų. Visur buvau šiltai sutikta. Tai buvo nuostabiausias metas man. Aš žavėjauosi išeivija — aš mačiau, kad Lietuva jiems labai rūpi, kad jie viską daro, vardan tėvynės.

Vaidinti žmonėms yra džiaugsmas. Daug koncertuojau ir su aktorium Petru Venšlova. Dalyvavom įvairiuose politinių kalinių ir tremtinių renginiuose. O taip pat kartu parengėm ir sukūrėm literatūrinės-muzikines koncertines kompozicijas. Tai jau dviejų žmonių teatras. Mes sukūrėm programas, skirtas A. Mickevičiui, M. K. Čiurlioniui ir kitas. Beveik visą Lietuvą pavažiavom su savo programomis. Mūsų darbas yra švietėjiškas...

Mano gyvenime yra du ypatingi žmonės — du angelai — sargai, tai mano mama ir mano vyras, skulptorius Arūnas Sakalauskas. Jie abu mane suprantą, toleruoja, skatina mano darbą, padeda įgyvendinti mano fantazijos planus. Gyvena mano sukurta pasaulyje. Mano Arūnas yra nepaprastas žmogus — menininkas, užsispyręs žemaitis. Jis sukūręs didelių darbų — tai A. Baranausko skulptūra Anykščiuose, L. Rezos Juodkrantėje ir kiti darbai. O šiemet spalio 24 dieną bus atidengtas jo skulptūrinis ansamblis, skirtas M. Daukšos *Postilei*. Nuo 1993 metų jis dirbo prie šio projekto įgyvendinimo. Keitėsi valdžios, strigo finansavimas, bet jis užsispyręs ėjo į galutinį tikslą. Gaila, kad negalėsiu dalyvauti jo šventėje. Bet širdyje esu su juo...

Klausausi aktorės pasakojimo ir suprantu, kad gyvenimo džiaugsmą ji atranda žmonėse. Kiekvienas sutiktas žmogus jai yra mielas ir malonus. Skleisti gerį, džiuginti, dalintis kūrybos laimėjimais, uždegti, įkvėpti, padovanoti laimę kitam — jos gyvenimo tikslas. Linkiu, kad kelionėje ją lydėtų švelni mūza ir kad kuo daugiau gyvenimo džiaugsmo ji pasisemtų pati ir išdalintų kitiems. Tikiuosi, kad, apsilankę aktorės Virginijos Kochanskytės koncertuose, pajusite, kaip gera būti greta jos.

Virginija Paplauskienė

Aktorė Virginija Kochanskytė su savo vyru, skulptorium Arūnu Sakalausku prie jo kuriamo paminklo Mikalojaus Daukšos *Postilės* 400 metų jubiliejui.

1997 m. Čikagos ir apylinkių lietuviams buvo parodyta Friedrich von Flotow opera „Marta“, o dabar visi nekantriai lauksime žaviosios „La Traviatos“!

Scena iš 1958 m. statytos Gounod „Fausto“ operos.

Į 2000-sius su „Traviata“

Rugsėjis — ryžto ir naujų darbų pradžios metas visuomeniniame bei kultūriniame gyvenime. Pasipila kaip iš gausybės rago įvairiausi vajai, prisideda galybės renginių, į darbą stvoja chorai, sukasi šokėjai, o taip pat naujam sezonui G. Verdi operą „La Traviata“ pradeda repetuoti Lietuvos operos choras.

Rugsėjo 17 d. į Jaunimo centrą skubėjo entuziastiškai nusiteikę operos choristai. Atvyko meno vadovas ir dirigentas maestro Alvydas Vasaitis bei nuolatinis talkininkas muz. Manigirdas Motekaitis. Chorištų prisirinko pilnas Jaunimo centro, antram aukšte esantis, muzikos kambarys. Veidai pažįstami — klega, dalinasi išpuoliais, yra keleatas ir naujų. Apsidairęs pasigendi vieno kito tų, kuriuos buvai įpratęs sutikti per keliasdešimt metų. Kažin, gal dar sugrįš, klausinėja vienas kitą, nelabai patys tuo tikėdami, tačiau norėtų, kad ir jie būtų kartu.

Sugrįžusius choro narius pasveikino valdybos pirm. Vaclovas Monkus ir priminė artėjančius naujo sezono darbus. O tų darbų užteks visiems. Pirmininkas priminė artėjančią operos metinį pokylį, kuris įvyks lapkričio 20 d. Jaunimo centre. Pokylio rengimą tvarko, kaip ir per daugelį metų, pirm. pavaduotojas Jurgis Vidiūnas. Naujųjų Metų pokylis šiais metais, kaip tvirtino pirmininkas, bus itin šaunus.

Ir kaip kitaip? Pradėsime ne tik naują šimtmetį, bet ir tūkstantmetį. Tokių progų retai būna.

Pirmininkas taip pat priminė, kad į valdybą šiais metais įsijungė, jau ir prieš tai energingai darbavęsis, Rudolfas Valdukaitis; sekretorė Virginija Savirienė; izdo reikalus tvarkys Valerija Žadeikienė. Darbo užteks ir kitiems valdybos nariams — Ramunei Račkauskienei ir Romui Burneikiui.

Pirmininkas taip pat pateikė pagrindinių „Traviatos“ solistų sudėtį. Violetos rolę dainuos Sigutė Stonytė, o Alfredo — Andrius Rubežius. Tėvo — Germont partiją atliks operos lankytojų gerai pažįstamas ir mėgstamas solistas Arvydas Markauskas. Dalyvaus ir du čikagiečiai. Algimantas Barniškis atliks barono rolę, o Genovaitė Bigenytė — Florą. Kaip žinia, šiai operai bus reikalingas ir baletas.

Lietuvių operos meno vadovas ir dirigentas šiais metais bus maestro Alvydas Vasaitis. Operą režisuos Eligijus Domarkas.

Operos choro nariams pirmininkas priminė, kad raštu pateiktų operos pasiūlymus iki 2001 m. gruodžio 31 dienos. Ankstyva data nustatyta ne šiaip sau, o reikalinga, rimtai apsvaistant pasirošimo darbus, kuriuos reikia atlikti prieš sezono pradžią. Reikia manyti, kad tokių pasiūlymų netrūks.

Baigdamas pranešimą, pirmininkas pakvietė meno vadovą muz. A. Vasaitį žodžiui. Maestro savo kalbos nebeįstė. Jam įprastu būdu, trumpai pasveikino ir pasidžiaugė, matydamas gražų būrį susirinkusiųjų; jis priminė repeticijų eigą ir jų lankymo svarbą. „Publika chorą mėgsta ir nuo mūsų priklausys pasisekimas“, — sakė maestro.

Po pranešimų ir sveikinimų, prieš pradėdant darbus, buvo ir pasivašinta. Vaisėmis pasirūpino valdybos narys R. Burneikis.

Baigiant norėtųsi dar priminti prieš keletą dienų operos valdybos išsiuntintus višioms laiškus su vajeus biuletiniais. Lietuvių opera bus dėkinga visiems, nedelsiant atsilyginusiems už biuletenius bei už kiekvieną atsiųstą auką.

J. Končius

Poncielli opera Čikagoje „I Lituani“, arba „Lietuviai“ buvo statyta keletą kartų — 1981, 1983 ir 1991 m.

Scena iš 1998 m. Čikagos Lietuvių operos choro statytos Johann Strauss operetės „Čigonų baronas“.

Muzikos popietės Lietuvių dailės muziejuje Lemonte

Lemonto Pasaulio lietuvių centras seniai tapo Čikagos apylinkių lietuvių susirinkimų, švenčių ir pasismaginimų vieta. Nuo susitikimų su Lietuvos politikais, iki krikštynų, nuo madų demonstravimo, iki liaudies šokių repeticijų — kiekvienas čia gali rasti sau užsiėmimo. Svarbus centras ir Lietuvių dailės muziejus. Ne tik savo pastovia tapybos, medžio raižinių, fotografijų kolekcija, bet ir nuolat rengiamomis parodomis, o nuo praėjusių metų ir koncertinėmis muzikos popietėmis traukiantis tiek žiūrovus, tiek ir klausytojus. Ir reikia pripažinti, kad praėjusių metų koncertinių popietėjų ciklas buvo iš tiesų įspūdingas — klausytojai džiaugėsi Sonatos ir Roko Zubovų nuotaikingu muzikavimu keturiomis rankomis, puikios dainininkės Angel Petro skaisčiu sopranu, jaudinančiu Sonatos Zubovienės romantinių miniatiūrų koncertu, išradinga, Čiurlionio paveikslus, muziką ir poetinį žodį jungusia, Roko Zubovo atlikta programa. Kaip

šauku, pamačius naująją koncertų seriją garsinančius skelbimus, galima pasidžiaugti, kad rengėjų bei muzikantų optimizmas ir ryžtas tikrai neatslugo. Netgi atvirkščiai — 1999-2000 sezone klausytojams bus siūloma dar įspūdingesnė koncertinė programa!

Jau kitą penktadienį, spalio 1 dieną, pirmuoju koncertu bus nudiuginti ne tik muzikos, bet ir žodžio meno mylėtojai. Pianistas Rokas Zubovas paruošė programą, kurioje bus grojami poezijos įkvėpti Bacho, Beethoveno, Chopino, Liszto ir kitų kompozitorių kūrinių fortepijonui. Pats Rokas pristatys ir tarp poezijos bei muzikos esančius ryšius.

Vienu šio koncertinio sezono kulminacinių įvykių žada būti Vilniaus Styginių kvarteto viešnagė lapkričio mėnesį Čikagoje. Kvartetas muzikuos Lietuvių dailės muziejuje kartu su pianistais Sonata ir Roko Zubovais sekmadienį, lapkričio 7 dieną. Šių pasaulinio lygio muzikų ir Zubovų kūrybinis bendradarbiavimas jau tęsiasi ne vienerius metus. Šio susitikimo metu kvartetas kartu su Sonata gros romantišką, jaunatviško polėkio kupiną, Roberto Schumanno kvintetą, o su Roku atliks iškiliojo Lietuvos kompozitoriaus bei pianisto, ir Vilniaus Kvarteto pirmuoju smuiku griežiančios Audronės Vainiūnaitės tėvelio Stasio Vainiūno antrąjį kvintetą fortepijonui ir styginių kvartetui.

Naujajai tūkstantmečiui muziejus pradės penktadienio vakarą, vasario 11 dieną, dainų ir arijų apie meilę koncertu. Pernykščiame cikle klausytojus žavėjusi dainininkė Angel Petro dainuos šią programą, skirta Valentino dienai, forte-

pijonu pritariant Rokui Zubovui.

Balandžio 7 dieną, pavasarį romantine fortepijono muzika sveikins Sonata Zubovienė. Vis plačiau į Amerikos koncertų sales duris atverianti pianistė, šiais metais koncertuojanti solo net su dviem Čikagos simfoniniais orkestrais — De Paul universiteto ir NorthEast Symphony, kamerinę muziką atliekanti su Lyric operos orkestro muzikantais ir Saint Xaver universiteto muzikos profesoriais, pateiks muzikos mylėtojams naują romantiškus kūrinių puokštę.

Gegužės 19 d., 7:30 vakaro sezoną apvainikuos, kaip ir praėjusiais metais, Sonatos ir Roko Zubovų muzikavimas keturiomis rankomis. Pernykštę kūrinių keturioms rankoms programa, kurioje pianistai su tokiu įkvėpimu ir fantazija skambino Gershwin Blues rapsodiją, leidžia su nekantrumu laukti kaip šiais metais džiugins klausytojus mūsų nenuilstantieji pianistai.

Tenka tik džiaugtis ir di-

Doc. dr. Irena Slavinskaitė

Irena Slavinskaitė, gimusi 1942 m. balandžio 8 d. Kaune. Baigusi Kauno Salomėjos Nėries vidurinę mokyklą 1959 m. ir tais patiais metais įstojo į Vilniaus Pedagoginį institutą, kurį baigė 1964 m. Yra įsigijusi vidurinės mokyklos lietuvių kalbos mokytojos specialybę. 1973-1976 m. buvo Lietuvos MA Lietuvių kalbos ir literatūros instituto aspirantūroje. 1976 m. apgynė literatūros teorijos doktoratą „Poetinė žodžio transformacija lietuvių lyrikoje“. Dirbo Lietuvos MA Lietuvių kalbos ir literatūros institute mokslinė bendradarbe, nuo 1978 metų Vilniaus Pedagoginiame institute. 1979 m. jai pripažintas docentės vardas. Nuo tada iki dabar dirba Vilniaus bei Vytauto Didžiojo universitete dėstytoja. Dėsto lietuvių literatūros istorijos ir literatūros teorijos kursus. Yra parašiusi monografijas: *Maironis, Jono Strielkūno kūryba, Harmonijos formos* (K. Trimako Ieškantįjo pėdsakai), *XX amžiaus lietuvių poezija*, parengusi mokslinį Maironio Raštų leidimą, *V. Kudirkos kūrybos leidinį Kudirka. Poezija. Proza. Publicistika*. Spaudoje yra paskelbusi keliasdešimt straipsnių apie dabartinę lietuvių poeziją. Kaip matome, ji plačiai susipažinusi su V. Kudirkos kūryba.

Meninėje dalyje visuomenei gerai žinomas pianistas: Rokas Zubovas atliks M. K. Čiurlionio kūrybą. Dr. Vinco Kudirkos 100 metų mirties jubiliejus minėjimas įvyks spalio 3 d., sekmadienį, Jaunimo centre. Minėjimą rengia LB Kultūros taryba. Visuomenė kviečiama gausiai dalyvauti.

J. Žygas

Doc. dr. Irena Slavinskaitė. Dr. V. Kudirkos akademijos pasikaitininkė.

džiutos visų, prisidedančių rengiant šį, viešintį šiaip Atlanto, lietuvišką klasikinės muzikos ciklą, ryztu, energija ir nesibaigiančiu išradingu. Taip pat norisi tikėti, kad muzikos mylėtojai gausiai aplankys šias neeilines muzikos popietes ir nešykštės muzikantams plojimų.

Laima Krivickienė

Rokas ir Sonata Zubovai.